

4. Фінансова нерівність є наслідком соціальної несправедливості в суспільстві, нестабільності економіки України, глобальними фінансовими змінами.

5. Подолання фінансової нерівності на всіх рівнях можливе за умов прийняття справедливих законів, державних рішень і ефективного державного управління головними детермінантами економічного розвитку, а саме: економічним управлінням, якісним людським капіталом, рівнем доходів на душу населення.

Список літератури

1. Указ Президента України № 1085/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.president.gov.ua/dokumentes/12584.html>>.
2. Молдован А.И. Госфинансы Украины: угрозы усиливаются / А.И.Молдован // Зеркало недели. – 2012. – № 6 (54). – 18 февраля. – С. 8.
3. Юлдашев О.И. Верховенство права і справедливість / О.И. Юлдашев // Персонал. – 2011. – № 3. – С. 42-49.
4. Статистичний щорічник України 2010 р. – К.: Статистика, 2011 р.
5. Народне господарство СРСР 1922-1982 рр. // Ювіл. стат. щорічник. – М.: ЦСУ СРСР, 1982. – 642 с.
6. Мировая экономика 2050 // Финансист. – 2012. – № 5. – май. – С. 36-40.
7. Платон. Государство: собр. соч. В 4 т. Т. 3. – М., 1994.

УДК 336.71:005.334

Орлова В.О., д-р екон. наук, проф.,
Нестеренко А.Д. (ДонНУЕТ, Донецьк)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

На основі узагальнення наукової літератури виявлені і систематизовані проблеми регулювання банківських ризиків у сучасних умовах кризи, а також проаналізовані способи їх усунення. Під час введення нової угоди Базеля щодо капіталу («Базель II») на перший план виступає проблема вибору підходу до розрахунку нормативу достатності капіталу для покриття ризиків. Питання вибору методики є особливо актуальним відносно операційних ризиків, до оцінки і управління якими українські банки недостатньо підготовлені. У статті порівнюються різні підходи, запропоновані комітетом Базеля з банківського нагляду для оцінки операційних ризиків. Особлива увага приділяється вдосконаленням підходам, заснованим на застосуванні внутрішніх моделей банку.

Ключові слова: банківський ризик, види банківських ризиків, криза, методи управління банківськими ризиками, угода Базеля.

У наш час фінансова глобалізація охопила велику частину світових фінансових ринків, у зв'язку з цим виникла необхідність розробки якісно нових способів регулювання й управління банківською діяльністю, у тому числі й управління банківськими ризиками.

При всій важливості банківських ризиків тлумачення їх суті до цих пір виявляється дискусійним. У низці випадків їх суть підміняється причиною їх виникнення, тобто все зводиться до різного роду обставин, чинників, які призводять до втрат банку. Досить часто суть ризику зводиться до невизначеності, яка виявляється в тій або іншій операції.

Під час написання цієї роботи аналізувалися праці таких фахівців, як О.І. Лаврушина, О.Ю. Розанової, Е.Ф. Жукова та інших, а також Положення Банку Росії «Об организации внутреннего контроля в кредитных организациях и банковских группах» тощо.

Характеристика ризику як ризику контрагента – інша досить поширена думка про його суть. До цієї думки схиляється і комітет Базеля з банківського регулювання і нагляду. У процесі характеристики достатності капіталу кредитний ризик розглядається ним як «ризик невиконання зобов'язань контрагентом», як «ризик контрагента» [5, с. 98].

Особливість банківського ризику, тісно пов'язаного з суттю банківської діяльності, полягає в тому, що він, відображаючи як процес виробництва, так і звернення суспільного продукту, з'являється і у сфері обміну, в платіжному обороті.

У процесі розкриття суті ризику важливо звернути увагу не стільки на боротьбу із збитками, які можуть виникнути в результаті здійснення тих або інших операцій банків, скільки на діяльність із створення системи, що забезпечує реалізацію інтересів кредиторів і позичальників.

На наш погляд, банківський ризик – це небезпека втрат, пов'язаних із специфікою банківської діяльності, здійснюваної кредитними установами.

Метою цієї роботи є вивчення теоретичних питань щодо банківських ризиків і методів управління ними, а саме сутність численних видів ризиків і специфіка управління ними в умовах сучасної кризи.

Відповідно до заданої мети поставлені наступні завдання:

- 1) проаналізувати суть банківських ризиків
- 2) виявити основні види банківських ризиків;
- 3) проаналізувати систему управління банківськими ризиками;
- 5) розглянути специфіку управління численними видами ризиків;
- 6) проаналізувати проблеми управління ризиками в сучасних умовах кризи і способи їх усунення.

Ризик присутній завжди, у всіх банківських операціях, наприклад, вірогідність втрати банком частини своїх ресурсів, грошових коштів, недоотримання доходів, зазнавання додаткових витрат і так далі.

Банківські ризики можна класифікувати за сферою впливу (внутрішні і зовнішні), за характером обліку (за балансовими і забалансовими операціями), за можливостями і методами регулювання (відкриті і закриті), за методами розрахунку (комплексні і приватні).

Відкриті ризики неможливо регулювати, тоді як закриті теоретично можливо знизити, застосовуючи різні методи, такі як страхування кредитів і депозитів, розподіл позикового капіталу між великою кількістю клієнтів.

Найширшою категорією є внутрішні ризики. Вони включають процентний, валютний, ринковий, кредитовий, операційний ризики, ризик із формуван-

ня депозитів, ризик структури капіталу, ризик незбалансованої ліквідності і банківських зловживань. Ці ризики відносять до основних регульованих (керованих) банківських ризиків.

Щоб знизити вірогідність банківських втрат, необхідно управляти цими ризиками. Для кожного виду ризиків банками застосовується певна протидіюча політика, покликана скоротити збитки або згладити негативні наслідки.

На рівні банківської системи основними механізмами регулювання банківських ризиків є: мінімальний розмір капіталу для створюваних банків; вимоги до складу капіталу; стандарти організації і діяльності служб внутрішнього контролю й управління ризиками; вимоги до розкриття інформації про фінансовий стан і загальний ризик банку; хеджування – балансування зобов'язань на наявному ринку і протилежних за напрямом на ф'ючерсному ринку.

Основні способи управління окремими банківськими ризиками зображені на рисунку 1.

Рисунок 1 – Основні способи управління окремими банківськими ризиками

В останні роки посилюється тенденція універсалізації банків. Банки розширюють поле своєї діяльності, проводячи нові операції і послуги, в основному за рахунок збільшення обсягу торговельних та інвестиційних операцій з різними видами фінансових інструментів (акцій, облігацій, похідних цінних паперів). Це ускладнення банківської діяльності разом з появою нових ризиків призвело

до усвідомлення необхідності зміни підходу до управління банківськими ризиками і банківського нагляду.

Існують різні підходи до управління банківськими ризиками. Так, за ринково орієнтованого підходу увагу органів регулювання зосереджено на стимулювання вдосконалення системи управління ризиками. Органи управління переходять від моніторингу дотримання законодавства про банки до моніторингу процесу управління ризиками в банках. Але в умовах динамічної економіки, що змінюється, і фінансової її сфери зокрема органи банківського нагляду не можуть забезпечувати стійкість банківської системи. Для цього був розроблений партнерський підхід до управління ризиком. Він включає у процес управління ризиками не тільки органи нагляду, але і зовнішніх аудиторів, і керівництво банку, і навіть громадськість, так або інакше пов'язану з діяльністю банку – кредиторів, інвесторів, клієнтів. При цьому кожен виконує свою чітко окреслену функцію: органи регулювання і нагляду встановлюють нормативно-правову базу, вище керівництво банку несе відповідальність за стійкість банку повною мірою, зовнішні аудитори повинні доповнювати традиційний аналіз аналізом банківських ризиків, громадськість має нести відповідальність за ухвалені рішення на підставі моніторингу банківських ризиків, здійснюваному ЗМІ, фінансовими аналітиками, брокерами, рейтинговими агентствами.

Щоб відобразити сучасні тенденції в управлінні банківськими ризиками, потрібно розглянути 2 рівні – організацію управління ризиками в банках і міжнародні стандарти управління ризиками.

Стійкість банку до різних форм і видів ризиків сильно залежить від кваліфікації і досвіду вищого менеджменту (керівництво) банку. Як вже було сказано вище, існує тенденція до посилення відповідальності вищого керівництва банків. Основним учасником процесу управління ризиками повинна бути Рада директорів, у функції якої входить формування стратегії управління ризиками, затвердження складу капіталу і методів оцінки і управління ризиками, створення структури ризик-менеджменту, що ефективно діє, з розподілом стратегії на кожному рівні. При цьому Рада директорів здійснює лише контроль за здійсненням виробленої ним стратегії, доручаючи оперативну діяльність менеджерам банку.

Основні елементи управління ризиками зображені на рисунку 2.

Як вже було сказано у вступній частині, у зв'язку з глобалізацією, що охопила велику частину фінансових ринків, виникає необхідність у введенні міжнародних стандартів. У 1988 році було прийнято першу угоду Базеля про капітал. Вона ввела стандарт достатності капіталу і резервів банків для підтримки їх гарантованої платоспроможності. Головний узагальнений показник у ній – розмір капіталу з урахуванням усіх ризиків банку, який визначався у вигляді відношення капіталу банку до величини активів і забалансових статей, ранжированих за ступенем ризику. На той момент розмір банківського капіталу визначався тільки величиною кредитного ризику.

Коригування в угоду Базеля вносили і в 1995, і в 1996, і, нарешті, у 2004 році було опубліковано Нову угоду з регулювання банківського капіталу, або Базель-2.

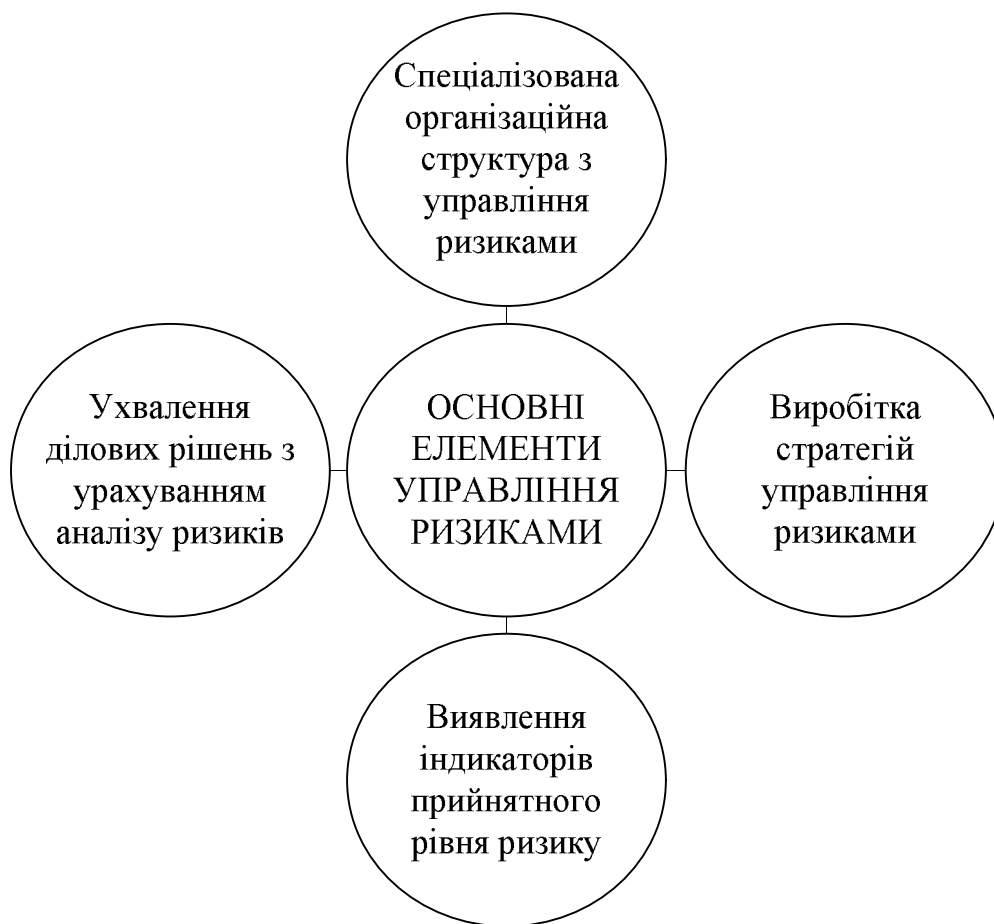

Рисунок 2 – Основні елементи управління ризиками

В угоді Базель-1 було прописано наявність трьох рівнів банківського капіталу. Капітал 1 і 2 рівнів були пов'язані з показниками тільки кредитного ризику за банківськими операціями. Капітал 3 рівня може бути використаним для покриття тільки ринкових ризиків, оскільки Доповнення до угоди від 1996 року включало вже опис стандартних методів оцінки ринкових ризиків і принципи використання внутрішніх моделей для їх оцінки, і встановлювало особливі вимоги до капіталу, виходячи з ринкових ризиків. Ринкові ризики, за ним, включали процентний і фондовий ризики, ризик опціону, що знаходиться в портфелі банку, валютний і товарний ризики за всіма операціями банку.

Базель-2 – найважливіший документ з питань управління ризиками банківської системи на міжнародному рівні. Відмінність його від угоди Базель-1 полягає у:

- 1) збільшенні кількості інструментів зниження кредитних ризиків;
- 2) збільшенні повноважень, зміні функцій і підвищенні, внаслідок цього, ролі органів регулювання і нагляду;
- 3) розкритті інформації про фінансовий стан банку;
- 4) створенні нової, чутливішої до ризиків, системи розрахунку регулятивного капіталу, заснованої на аналізі ризиків, що проводиться самим банком.

Як за кредитним, так і за операційним ризиком, пропонуються три методи підвищення чутливості до ризиків. Це дозволяє банкам самим обирати найбільш прийнятний для них спосіб, що відображено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Методи підвищення чутливості до ризиків

Методи підвищення чутливості до ризиків	
Кредитний ризик	Операційний ризик
Стандартизований метод	Базовий метод показників
Базовий метод ОВР	Стандартизований метод
Удосконалений метод ОВР (УМІ)	Вдосконалені методи вимірювання

Згідно з цією угодою, на випадок виникнення збитку від операційного ризику банк також повинен містити певну частину капіталу.

Одне з головних нововведень угоди – використання кредитних рейтингів зовнішніх агентств для визначення питомої ваги ризику, за допомогою яких розраховується підсумковий коефіцієнт достатності капіталу. Кредитні рейтинги позичальників, привласнені незалежними агентствами, допомагають банкам уникнути неприємностей у зв'язку з несумлінністю окремих позичальників.

Наразі розроблені, але не затверджені правила угоди «Базель-3», що найбільш відповідає вимогам сучасної економіки, яка динамічно розвивається. Згідно з цією угодою кредитні установи повинні будуть істотно наростити обсяг капіталу для надійного покриття ризиків.

На завершення хотілося б додати, що, не дивлячись на активний розвиток управління банківськими ризиками і все більш тісну співпрацю керівництва банків з органами нагляду, втрати від ризиків до цих пір залишаються надмірно великими.

Висновок. Банківський ризик – це не пропозиція про вірогідність негативної події, його небезпеки, а діяльність економічного суб'єкта, упевненого в досягненні високих результатів. Наявність різноманітності видів ризику призводить до необхідності їх класифікації, правильного виділення і пріоритетного обліку під час проведення операцій. Кредитні операції комерційних банків є одним з найважливіших видів банківської діяльності. На фінансовому ринку кредитування зберігає позицію найбільш прибуткової статті активів кредитних організацій, хоч і найбільш ризикованої. Кредитний ризик, таким чином, був і залишається основним видом банківського ризику.

Проаналізувавши всю ситуацію, що склалася, можна зробити наступні висновки:

- у сфері управління ризиками завжди буде істотний сегмент, нерегульований органом нагляду, який не повинен і не може врахувати в своїх нормах абсолютно всі тонкощі конкретних банківських операцій;
- кожний з інструментів банківських операцій має свої особливості з урахуванням специфіки основних банківських ризиків;
- крім того, у міру розвитку банківських продуктів банківські ризики набуватимуть більш прихований характер і виявлятимуться тільки тоді, коли фінансові умови, на які розраховував банк, формуючи свій баланс, змінилися в несприятливий бік.

Це стосуватиметься ринку похідних інструментів і термінових операцій, структури активів і пасивів з погляду принципів нарахування доходів і здійснення витрат (фіксовані і плаваючі відсотки), структури активів за терміновіс-

тю залучення і розміщення засобів. Таким чином, для ефективної роботи в умовах сучасних ринків банківська установа, перш ніж обирати стратегію розвитку, повинна оцінити склад ризиків, які супроводжуватимуть той або інший вид діяльності, визначити тактику дії у випадку, якщо події на ринку розвиватимуться в несприятливий для нього бік.

Список літератури

1. Орлова В.А. Повышение инвестиционной привлекательности предприятия на основе внедрения элементов риск-менеджмента: монография / В.А. Орлова, А.С. Маловичко. – Донецк: ДонНУЕТ, 2010. – 214 с.
2. Сайт МГТУ им. Станкина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.stankin.ru>>.
3. Рейтинговое агентство «Эксперт РА» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.raexpert.ru>>
4. Википедия: Интернет-энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://ru.wikipedia.org>>.
5. Банковское дело: журнал [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.bankdelo.ru>>.
6. Гамза В.А. Управление рисками в коммерческих банках: интегративный подход: монография / В.А. Гамза. – М.: Экономика, 2006. – 208 с.

УДК 339.74

Панасенко К.О. (ДонНУЕТ, Донецьк)

АНТИКРИЗОВА ПОЛІТИКА НА РИНКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В НАПРЯМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ

Антикризова політика на ринку іпотечного кредитування в напрямі підвищення конкурентоспроможності банків має передбачати, що позичальники свої ризики (кредитний та валютний) мають долати на підставі розрахунку перспектив власної платоспроможності, збалансування рівня доходів і витрат та зваженого вибору валюти і схеми кредиту.

Ключові слова: антикризова політика, конкурентоспроможність банків, кредитний дериватив, американська іпотечна криза, Федеральна резервна система США, іпотечний ринок США, обіг іпотечних цінних паперів, етапи розгортання кризи, учасники іпотечного ринку.

Характерною ознакою сучасного глобального іпотечного ринку є обіг значних обсягів похідних цінних паперів – кредитних деривативів. Випуск кредитних деривативів забезпечувався іпотеками – як стандартними, так і субстандартними. На підставі вже сформованих активів цінних паперів стандартних та субстандартних іпотек в обіг виходили похідні від них.

В умовах досить високих доходів ринку цінні папери зростали в ціні та завдяки цьому ставали привабливими для широкого кола інвесторів у всьому